

I

Je brief had me erg verblijd. Het betekende dat je niet boos was, dat, al kende je de redenen voor mijn vertrek tien jaar voordien niet, je me vergaf, misschien geloofde dat er redenen waren, dat de redenen behoorlijk dwingend waren, dat het niet aan jou lag, dat ik van je hield, toen, tien jaar voordien, en nu, en dat ik altijd van je zou houden. Verblijd is natuurlijk een hopeloos ontoereikend woord, zelfs met het bijvoeglijke erg ervoor. Je brief schokte me. Meteen nam hij de ondraaglijk zware last van schuld tegenover jou weg, een schuld die tien jaar onvergeeflijk had geleden, en plotseling zo gemakkelijk, met één brief, door jou vergeven werd, mijn jongen, de goede zoon van een slechte vader.

Waarover schreef je in je eerste brief dat ik zo geschokt was dat ik, na een eerste keer lezen, niets begrepen had, me niets herinneren kon, en ik hem nog een paar keer moest herlezen om gewoonweg te kalmeren, te geloven wat er gebeurde, het te aanvaarden, jouw geschenk te aanvaarden, een onverdiend geschenk, een des te meer begeerd geschenk? Wat besloot je me te vertellen in die allereerste brief

in ons leven, geschreven na tien jaar scheiding? Wat was het allereerste wat een vijftienjarige, in de steek gelaten zoon zijn vader wilde zeggen?

Het geheugen heeft maar heel weinig bewaard. Niet alleen door mijn schok in het begin, maar simpelweg ook omdat er bijna twintig jaar zijn verstreken sinds de ontvangst van die eerste brief van jou. Veel werd gewist door de tijd, de vader en beul van herinneringen. Maar het belangrijkste is dat ik deze brief nooit meer herlas nadat je, precies tien dagen na het versturen ervan, werd vermoord, en dat ik – gek wordend van een absoluut ondraaglijke pijn, de pijn van het verlies van mijn eigen kind, de pijn van het verlies van jou, mijn geliefde zoon, na tien jaar scheiding en, aan het eind daarvan, de onverwachte vreugde van tien dagen gesprek, tien dagen ongelimiteerd, geconcentreerd geluk om het terugvinden van jou – er alles aan deed om mijn verstand niet te verliezen, om de pijn te verminderen tot een mate die door mijn hart kon worden opgevangen, om hem draaglijk te maken in mijn bewustzijn, om niet helemaal op te branden, om te overleven – niet in een allegorische, maar in de meest letterlijke betekenis –, en daarom was, naast vele andere dingen, een verbod op herinneringen nodig, een verbod om in de herinnering terug te keren naar het dierbaarste en moorddadig pijnlijkste, het volledige bewustzijn vernietigende. Die allereerste tijd liet bijna geen herinneringen achter, behalve een constante pijn die zich in mijn geheugen vastzette, een pijn die me geen

minuut, geen dag, geen nacht verliet, een pijn die de essentie van mijn leven werd – mijn taak om de herinneringen te verbergen voor mezelf, om me ertegen te beschermen, om de herinneringen te vernietigen, vervulde ik dus met verve.

Juist daarom herlas ik je brieven niet meer, noch de belangrijkste en meest opwindende, die eerste, noch de volgende. Ik weet niet eens of ik ze nog heb. Kun je je dat voorstellen? Pas nu realiseer ik me hoe groot de angst – een echo en broer van die oorspronkelijke angst – is, hoeveel pijn er nog in me leeft dat ik al de daaropvolgende jaren, tot op de dag van vandaag, niet alleen het niet heb aangedurfd om je brieven te herlezen, maar zelfs niet de moed heb gevonden om te kijken of ze er nog zijn, of ze bewaard zijn gebleven.

Je schreef dat je een leerkracht met jouw natuurlijk magnetisme had gecharmeerd en onverwachts met uitstekende cijfers voor het moeilijkste examen was geslaagd. Ik herinner me het omdat ik, ondanks de spanning van dat moment, had gelachen: op precies dezelfde manier, met de onverklaarbare krachten van natuurlijk magnetisme, had ook ik mijn hele leven alle examens met de hoogste lof afgelegd, je eigen vader, in zijn tijd een primus aan een Moskouse universiteit, dat wil zeggen een uitstekende student die bij elk examen het maximumaantal punten kreeg, maar eigenlijk een hopeloze, chronische, gepassioneerde luiaard en ignoramus was.

De gelijkenis had me doen lachen, had warm

gevoeld: mijn bloed, verwante ziel... O, hoeveel verbazingwekkende en prachtige dingen had je kunnen beleven dankzij je natuurlijk magnetisme, mijn mooie jongen, mijn prachtige zoon.

En hier was je wellicht werkelijk trots op, ook al beschreef je het kort en bondig: je kon al redelijk goed autorijden, mijn sterke, moedige zoon, al had je er bescheidenheidshalve aan toegevoegd dat achteruitparkeren nog steeds niet helemaal lukte.

O, het maakt niet uit, dacht ik toen al lezend, het is een kwestie van tijd, je zult het leren. Maar tijd, zoals gebleken is, had je niet meer, niet om je parkeervaardigheden aan te scherpen, maar ook niet om te ademen, te lachen, je haar goed te leggen, lief te hebben, water te drinken, geliefd te worden, 's nachts in het gras te liggen en naar de pulserende smaragden in de zwarte lucht te kijken.

Natuurlijk magnetisme en autorijden, ik denk dat ik niets anders heb kunnen onthouden.

Je vertelde hoogstwaarschijnlijk over je waanzinnige opgewondenheid tijdens het schrijven van deze eerste brief in een van de volgende.

Het leven als een reeks nederlagen.

Is het mogelijk voor een vader om zich een nederlaag voor te stellen die ernstiger en misdadiger is dan de dood van zijn eigen kind – een kind dat hij niet beschermde en waarvoor hij zijn leven niet gaf? Een kind, zoals in mijn geval, voor wie ik niet eens in de buurt was, voor wie ik niet in de buurt was in die eerste tien jaren van stilte, noch in de tien dagen

van gesprek die erop volgden, en uiteindelijk niet in die vreselijke nacht.

Iemand vertelde me ooit het verhaal van een vader, een Zuid-Afrikaanse arts, wiens zoon, na hoog in een boom te zijn geklommen, voor zijn ogen uit de boom doodviel: hij voelde zich geen man meer, deze mens, deze vader. Ik voelde hetzelfde na jouw dood: omdat ik je niet had beschermd, omdat ik mijn belangrijkste taak als vader, en als man in het algemeen, niet had vervuld, verloor ik het recht om een man te worden genoemd.

‘Ik ben geen man’ was niet de voornaamste gedachte, was niet de voornaamste pijn op dat moment, maar wel een van de meest bepalende, een van de meest martelende, omdat ze in alle uitersten de meest beschamende was. In het beschermen, in het redden van een kind, een vrouw, wie dan ook, en indien nodig ten koste van mijn eigen leven, zag ik de meest fundamentele rol voor mezelf en bij uitbreiding voor elke man. Ik kan nauwelijks tellen hoe vaak ik oprecht heb verkondigd dat een dergelijke dood – als beschermer, als redder – me haast als een beloning, eigenlijk als een bekroning van het leven scheen.

Maar in werkelijkheid was ik niet in staat mijn eigen zoon te beschermen.

Ik kan me niet herinneren of zelfs maar voorstellen wat ik je teruggeschreven heb. Hoogstwaarschijnlijk wat ongemakkelijke kleinigheden, zowel door de schok als simpelweg door verwarring, schaamte, de gebruikelijke angst om de ziel bloot te

leggen en vanaf het eerste woord te praten over het belangrijkste, over het enige wat je wilde horen, en waarvoor je me schreef.

Als ik vandaag die brief van twintig jaar geleden zou schrijven, zou ik je om vergeving vragen en schrijven hoeveel ik van je hou. Alleen deze twee dingen zijn relevant in die eerste brief van mij: mijn schuld jegens jou en mijn liefde voor jou. Maar in plaats van het allerbelangrijkste, en als antwoord op jouw magnetisme en achteruitparkeervaardigheden, vertelde ik je over mijn eigen magnetisme en achteruitparkeervaardigheden, en meer dan waarschijnlijk deed ik dat levendig en grappig. Misschien heb je gelachen terwijl je het antwoord las, je teleurstelling verbergend of niet verbergend over het gebrek aan echte woorden, woorden die voor ons beiden van levensbelang waren, woorden die je tien jaar lang van mij niet had gehoord en die ik niet heb uitgesproken.

Ja, ik weet het, jouw magnetisme en rijvaardigheid waren niet toevallig, zoals ook mijn magnetisme en rijvaardigheid niet toevallig waren: zo verbergen we schaamte, pijn, verwarring, angst. Bovendien ligt er altijd zoveel tijd vóór ons, bodemloze zeeën van eindeloze tijd, meer dan genoeg om de juiste woorden te vinden, om hun noodzaak te realiseren. Maar jij schreef over magnetisme als kind, en ik als je vader. En als gevolg daarvan heb je van mij niet de woorden gehoord die je zo hard nodig had. En ik heb je de woorden niet gezegd die ik zelf zo hard nodig

had om te kunnen zeggen tegen je.

Het zou heel gemakkelijk zijn om ze nu te zeggen.

Vergeef me, zoon.

Ik hou van je, zoon.

Maar ik heb de tijd laten wegglippen, en nu over vergeving en liefde praten lijkt...

ja te simpel, te pathetisch, en op de een of andere manier leugenachtig – al is het helemaal niet leugenachtig –, en op de een of andere manier ook laf.

En dus, mijn lieve zoon, je kunt niet tellen voor hoeveel examens ik in mijn leven slaagde, louter dankzij dezelfde krachten van natuurlijk magnetisme.

Enkel het belangrijkste heb ik niet gehaald.